

Васильєва І.А.

«Зелений» анархізм як синтез принципів анархізму та екологічної спрямованості розвитку суспільства

У статті розглядається такий напрям анархізму, як «зелений» анархізм, або екоанархізм. Визначено, що багато питань екології порушувалися в класичному анархізмі, але зв'язок між цими двома явищами був виявлений та сформульований нещодавно. Існує декілька типів «зеленого» анархізму, основні з них було проаналізовано та порівняно.

Ключові слова: «зелений» анархізм, екологія, цивілізація, примітивізм, ієрархія, технологія, капіталізм, ринкове суспільство.

В статье рассматривается такое направление анархизма, как «зеленый» анархизм, или экоанархизм. Определено, что много вопросов экологии поднимались в классическом анархизме, но связь между этими двумя явлениями была определена и сформулиро-

вана недавно. Существует несколько типов «зеленого» анархизма, основные из которых были проанализированы и сравнены.

Ключевые слова: «зеленый» анархизм, экология, цивилизация, примитивизм, иерархия, технология, капитализм, рыночное общество.

The article considers such direction of anarchism as “green” anarchism or eco-anarchism. Defined that many issues of ecology were raised in classical anarchism, but the connection between these two phenomena was defined and formulated recently. There are a few types of “green” anarchism, the main of which were analyzed and compared.

Key words: “green” anarchism, ecology, civilization, primitivism, hierarchy, technology, capitalism, market society.

УДК 327.39:502.175

Васильєва І.А.,
аспірант кафедри
політичних наук і права
Південноукраїнського
національного педагогічного
університету імені К.Д. Ушинського

Як показує екологічна політекономія, ринкові відносини завдають великої шкоди навколишньому середовищу. Для того щоб змінити ситуацію, суспільству потрібно відмовитися від панування над природою та подібними до себе.

Анархістське вчення про вільний розвиток, децентралізацію, різноманітність і спонтанність відображено в численних екологічних ідеях і проектах.

Зосередження на вирішенні екологічних проблем – загальна тенденція більшості форм сучасного анархізму. Першим звернув увагу на екологічні проблеми П.О. Кропоткін, котрий стверджував, що анархістське суспільство повинно базуватися на конфедерації громад, котрі будуть об'єднувати фізичну та розумову працю, децентралізовану промисловість і сільське господарство. Крім того, Кропоткін констатував факт, що співробітництво всередині видів, між видами та навколишнім середовищем зазвичай вигідніше, ніж суперництво. Праці П.А. Кропоткіна [7] та багатьох інших заклали основи екоанархізму.

Попри те, що багато питань екології порушувалися в класичному анархізмі, тільки відносно нещодавно зв'язок між екологічною думкою та анархізмом був виявлений та сформульований. М. Букчин [3; 4; 5] поклав екологію та екологічні проблеми в основу анархізму та його ідеалів, дав аналіз різних аспектів зеленого руху.

Анархісти – категоричні противники масового виробництва, а ідеалом суспільного устрою для них є децентралізоване суспільство, яке базується на дрібному виробництві, та сукупність незалежних маленьких територіально-виробничих об'єднань, тобто деякий конгломерат селянських громад і кустарного виробництва. Міста як структурна одиниця та зосередження влади та управління з часом повинні себе віджити, масштабне виробництво буде ліквідовано. Чітко прослідковується певний консенсус

з теорією «назад до природи», який пропагується окремими об'єднаннями «зелених». За відсутності масового споживача (в основному городянина) відповідає необхідність виробляти непотрібний товар [6].

Ієрархія, централізація, держава та концентрація багатств зменшують різноманіття та вільний розвиток індивідумів, суспільства, звідси – послаблюють екосистему, бо людство – її частина. М. Букчин доводить, що «для того, щоб відновити рівновагу в екосистемі, ми повинні зберегти та розвивати різноманітність» [3].

Як відзначав Букчин, «і еколог, і анархіст роблять сильний акцент на спонтанність дій. І для еколога, і для анархіста розвиток досягається зростанням диференціації. Розвиток цілого зумовлено різноманітністю та розвитком його частин <...> Екологія прагне розширити діапазон екосистеми та розвивати вільну взаємодію між видами, у свою чергу анархізм також прагне розширити діапазон соціальних експериментів та усувати всі перешкоди на його шляху» [1].

Критичний аналіз зелених анархістів зосереджує свою увагу на інститутах домінування, які створюють суспільство, і всі разом поєднуються одним терміном «цивілізація». До таких інститутів відносять державу, капіталізм, індустріалізм, глобалізацію, одомашнення, патріархат, науку, технологію. На думку зелених анархістів, ці інститути деструктивні та є невід'ємною частиною системи експлуатації (щодо людей та навколишнього середовища), тому вони не можуть бути реформовані [6].

Між певними анархічними концепціями та екологією як наукою, що вивчає вплив людини на екосистему, можна провести деякі паралелі.

Екоанархістські погляди мають два основних напрями: це соціальна екологія та «примітивізм». Крім того, досить рідко анархісти дотримуються

поглядів глибинної екології. Без сумніву, соціальна екологія – найбільш впливовий напрям. Соціальна екологія пов'язана з ідеями та роботами Мюррея Букчина, котрий писав на екологічні теми в ХХ ст. та поєднав це з революційним соціальним анархізмом. Найбільш відомі його роботи – «Анархія і організація» [1], «Ми – зелені, ми – анархісти» [3], «Екотопія» [5] та ін.

Перш ніж розглядати типи зеленого анархізму (екоанархізму), потрібно пояснити, чому саме анархізм та екологія взаємопов'язані. У сучасному капіталістичному суспільстві творчість та індивідуальна ініціатива людини обмежені стандартизованими, регульованими владою масовими стереотипами. Анархістів можна вважати пропагандистами екологічних ідей, оскільки анархізм прагне децентралізувати політичну, соціально-економічну владу для вільного розвитку індивідів і соціуму, таким чином підвищуючи рівень різноманіття в природі.

Зелений анархізм (або екоанархізм) – один із напрямів в анархізмі, який акцентує увагу на екологічних проблемах. На ранньому етапі мали значний вплив ідеї американського анархо-індивідуаліста Генрі Девіда Торо та його книга «Уолден, або Життя в лісі» [9] (у ній автор захищає ідеї «справжнього життя» та самодостатності серед природи на противагу розвитку індустріальної цивілізації). Деякі зелені анархісти називають себе анархо-примітивістами (або антицивілізаційними анархістами), хоча не всі зелені анархісти – примітивісти. Багато хто з анархо-комуністів поділяє ідеї екоанархізму. Серед теперішніх зелених анархістів переважають критичні настрої щодо сучасних технологій.

Більшість зелених анархістів зосереджує увагу не на філософських проблемах майбутнього суспільства, а на захисті землі та соціальної революції. Сучасні системи супротиву, створення альтернативних, стійких способів життя вони вважають більш значними, ніж фривольні протести.

Частина зелених анархістів розглядає веганізм як складову частину боротьби за свободу, здоровий спосіб життя. Веганархізм – це політична філософія веганізму (точніше – звільнення тварин) та зеленого анархізму, яка поєднує ці напрями в інтересах соціальної революції. За такого підходу держава розглядається як непотрібний та шкідливий інститут для людей, зокрема для тварин. Веганархісти розглядають ідеологію як комбіновану теорію, або обидві філософії сприймаються одним цілим. Цей підхід описується як гуманізм стосовно тварин у межах зеленого анархізму чи анархістський суспільний рух зі звільнення тварин [6].

Більшість зелених анархістів активно розвивають та пропагують свої ідеали, деякі з учасників беруть участь в акціях прямої дії. Певна частина працює в таких організаціях, як Earth First!, «Сила коріння» (Root Force), чи в більш радикальних – «Фронт звільнення Землі», «Армія звільнення Землі», «Фронт

звільнення тварин». Учасники беруть участь в акціях протесту проти лісозаготівлі, галузі м'ясо-молочної індустрії, лабораторій, у яких проводяться експерименти над тваринами, та проти структури генної інженерії. Їхні дії зазвичай мають ненасильницький характер. Якщо насилля відбувається, використовуються такі назви, як «Міліція за права тварин» (Animal Rights Militia), «Управління юстиції» (Justice Department) або «Революційні осередки» (Revolutionary Cells) [8].

Соціальні екологи, які являють собою соціальних анархістів, часто критикують основні (традиційні) напрямлення в анархізмі за їх зосередження на політиці та економіці, замість того щоб зосередити свою увагу на екосистемі (людській та екологічній), як це роблять послідовники зеленого анархізму.

Зелений анархізм містить елементи різних взаємопов'язаних політико-філософських теорій і соціальних рухів, таких як анархо-примітивізм, глибинна екологія, соціальна екологія, фемінізм, егоїзм, пост- і антилефтизм, ситуаціонізм, ідеали мисливців-збирачів та ін.

Цей рух рішуче відштовхує можливість відстоювання своїх інтересів шляхом політики, вважаючи кращою автономну та пряму дію, саботаж, повстання, біорегіоналізм і повернення до дикої природи заради конструктивних змін [8].

Деякі зелені анархісти, які ідентифікують себе як примітивісти, є прихильниками повернення до «дикості» та кочового способу життя, тоді як інша частина анархістів виступає проти сучасної індустріальної цивілізації, але не обов'язково проти одомашнення або сільського господарства. До представників першого напрямку можна віднести Дерика Дженсена та Джона Зерзана, до другого – Теодора Качинського. Інші зелені анархісти, головним чином технопозитивісти, пропонують інші форми організації, такі як аркологія або технатес.

Фізична цивілізація відмежована одомашненням рослин, тварин і людей (відносно останніх початок простежується в часі, мові, мистецтві та символічній культурі). Сільське господарство, до виникнення якого люди часто жили автономними групами мисливців-збирачів, ввело поняття надлишків разом з умовами для виникнення цих інститутів. Цивілізація розглядається більше як парадигма систем, ніж реальних речей, і людей, які перебувають поза природним середовищем. Це розглядається як перший крок руйнування природи (і людства).

Зелені анархісти, такі як М. Букчин, стверджують, що вони зовсім не виступають за повернення в кам'яний вік, вирішуючи питання про людську дійсність, а бажали б бачити ці питання реалізованими на практиці: створення нових суспільств, які можуть існувати без інститутів домінування. Невеликі екопоселення (не більше ста чоловік), на думку «зелених», найбільш прийнятні за розміром і в межах теперішньої цивілізації. Для цього повинні бути реоргані-

зовані інфраструктура та політичні системи, щоб надати гарантію їх функціонування [3].

Деякі зелені анархісти вважають, що традиційні форми суспільної організації на прикладі села, невеликі групові поселення є переважними для людського життя не лише через деяку «духовну перевагу», але й тому, що подібні суспільну організації, за переконанням представників руху, працюють краще. Сім'я – важливіший фактор, ніж ролі, які створює людині його трудова належність. Філософія зеленого анархізму може бути пояснена як інтерпретація антропологічних і біологічних істин або природне право.

Соціальна екологія чітко визначає причину екологічної кризи у відношеннях домінування між людьми. Експлуатація природи – це продукт домінування в межах суспільства, але це явище досягає кризових розмірів лише при капіталізмі. М. Букчин писав: «Поняття, що людина – господар природи, починається від експлуатації людини людиною. Значення самої планети Земля було зведено до рівня ресурсу, об'єкта для експлуатації. Так само, як люди перетворені на предмети споживання, кожна частина природи перетворена на товар, ресурс, котрий повинен бути проданий у гарній упаковці. Розграбування людського духу ринком можна порівняти з розграбуванням землі капіталом» [2].

«Примітивний» анархізм представлений рядом журналів, які виходять головним чином у США (журнал «П'ятий стан» і британський «Зелений анархістський журнал»).

«Примітивісти», як і більшість інших анархістів, критично ставляться до підтримки соціальними екологами участі в муніципальних виборах. Соціальні екологи бачать у створенні самостійних суспільних організацій альтернативний засіб, протидію державній владі. Інші ж екоанархісти пропонують пряму дію як більш ефективний варіант для прискорення анархістських та екологічних перетворень, відхиляючи участь у виборах [8].

Також існує «глибинна екологія», котру через її біоцентричний характер більшість анархістів відхиляє як антилюдську. Представники цього напряму думають, що саме існування людей – причина екологічної кризи. Критиками «глибинної екології» були М. Букчин та анархісти, які вважають, що зводити критичний аналіз екологічних проблем до спрощеного протесту проти людської раси – значить ігнорувати справжні причини та динаміку екологічної кризи.

Зараз багато «глибинних екологів» відмовляються від антилюдських ідей їхнього руху, зокрема організація «Спочатку Земля!» (Earth First!) значно змінила свої погляди та тісно співпрацює з «Промисловими робітниками світу» (IWW), союзом анархо-синдикалістів [6].

Щодо питання про технології, то екоанархісти стверджують, що «ринковий капіталізм – це іскра, з якої постійно розпочинається пожежа: примусова адаптація природного стану людського суспільства

до економічно-індустріальної цивілізації та технократії не є тільки ієрархічною та зовнішньою, вона проникає всередину людської свідомості». Таким чином, не лише використання технології визначає її вплив на суспільство, а скоріше вплив технології визначено в значній мірі суспільством, котре її створює.

Технологія розглядається зеленими анархістами як комплексна система, а не конкретні фізичні інструменти. Технологія потребує експлуатації навколишнього середовища шляхом розроблення та добування ресурсів, а також людей – через роботу, індустріалізм, спеціалізацію та розділення праці. Анархо-примітивісти виступають і проти зелених технологій, вважаючи їх лише спробою реформування наявної системи суспільного устрою. Зелені технології – це інновації, в основі яких лежать принципи стійкого розвитку та повторне використання, за допомогою чого знижується негативний вплив на навколишнє середовище, кількість відходів.

Інша частина зелених анархістів пропонує замість сучасних технологій використовувати більш «компактні», які використовують максимально нешкідливі ресурси [2; 8].

Таким чином, діяльність людини в світі природи має свої природні межі, порушення яких викликає відповідну реакцію, наслідком останньої може стати вимирання людини як виду або його деградація. Екологізм неминуче стикається з необхідністю прийняття тієї чи іншої моделі вирішення не лише суто природоохоронних, а й загальносоціальних проблем. Однією з таких моделей є «зелений» анархізм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Букчин М. Анархия и организация / М. Букчин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aitrus.info/node/620>.
2. Букчин М. К освободительным технологиям / М. Букчин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aitrus.info/node/2390>.
3. Букчин М. Мы – зеленые, мы – анархисты / М. Букчин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aitrus.info/node/724>.
4. Букчин М. Экология и революционная мысль / М. Букчин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aitrus.info/node/384>.
5. Букчин М. Экотопия / М. Букчин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://avtonom.org/news/myurrei-bukchin-ekotopiya>.
6. Каздым А.А. «Зеленый» анархизм / А.А. Каздым. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kontinentusa.com/zelenyj-anarxizm/>.
7. Кропоткин П.А. Взаимопомощь как фактор эволюции / П.А. Кропоткин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litmir.me/br/?b=133320>.
8. Сравнительная классификация анархистских течений . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://revbel.org/2015/02/sravnitel'naya-klassifikatsiya-anarhistских-techenij/>.
9. Торо Г.Д. Уолден, или Жизнь в лесу / Г.Д. Торо. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.ru/INPROZ/TORO/walden.txt>.